

УДК 338.432

Бровкіна Ю.О.

*кандидат економічних наук, доцент
Одеської національної академії харчових технологій*

ОЦІНКА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ХЛІБОПЕКАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

ASSESSMENT OF FACTORS OF INFLUENCE ON ECONOMIC SECURITY OF THE BAKING ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

В статті досліджено показники, що покладені в основу оцінки економічної безпеки підприємств. Проведена інтегральна оцінка економічної безпеки хлібопекарських підприємств. Визначено фактори впливу на економічну безпеку хлібопекарського бізнесу. Проведено оцінку рівня впливу виділених факторів на показник економічної безпеки підприємств. За допомогою показника кореляції встановлено найбільш вагомі фактори впливу на економічну безпеку підприємств хлібопекарської промисловості.

Ключові слова: фактори, оцінка, економічна безпека, хлібопекарські підприємства.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы показатели, которые положены в основу оценки экономической безопасности предприятий. Проведена интегральная оценка экономической безопасности хлебопекарных предприятий. Определены факторы влияния на экономическую безопасность хлебопекарного бизнеса. Проведена оценка уровня влияния выделенных факторов на показатель экономической безопасности предприятий. С помощью показателя корреляции установлены наиболее весомые факторы влияния на экономическую безопасность предприятий хлебопекарной промышленности.

Ключевые слова: факторы, оценка, экономическая безопасность, хлебопекарные предприятия.

ANNOTATION

The indicators that form the basis of economic safety estimation of the enterprises are investigated. Integrated assessment of economic security of bakeries is conducted. Factors of influence on the economic security of the baking business are defined. Assessment of the level of influence of determined factors on the rate of economic security is carried out. Using the correlation index the author determines the most significant factors of influence on the economic security of the baking enterprises.

Keywords: factors, assessment, economic security, bakeries.

Постановка проблеми. Забезпечення зростання ефективності економічної безпеки підприємств (далі – ЕБП) можливо лише при постійному вивченні результатів їх діяльності. Метою таких досліджень повинно бути виявлення та запобігання появам ситуацій, пов'язаних з нерациональним використанням матеріальних ресурсів, надмірними витратами коштів, невчасним та неефективним реагуванням на зміни ринкової кон'юнктури тощо. Важливим питанням на шляху до досягнення цієї мети є вибір методичних підходів до оцінки забезпечення ЕБП та вивчення факторів найбільшого впливу на неї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна економічна література містить багато методик вивчення ЕБП та аналізу перетворень, які відбуваються в діяльності підприємств. Різні

підходи до аналізу рівня ЕБП розкрито в працях М. Бендікова, С. Ілляшенко, Д. Ковальова, Г. Козаченко, А. Ляшенко, Є. Олейникова, І. Плетникова, В. Пономарьова, Н. Реверчук, Є. Сергієнко, Т. Сухорукова та ін. Вченими були запропоновані власні бачення понятійного апарату ЕБП, визначено основні ризики та загрози, з якими пов'язана діяльність підприємств і на базі цього обґрунтовано методичні підходи до оцінки ЕБП.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць вчених, слід відзначити, що певне коло питань потребує постійних досліджень та корегувань через високу мінливість факторів зовнішнього середовища та специфічних особливостей видів економічної діяльності, до яких застосовується та чи інша методика. Таким чином, особливої актуальності набувають дослідження в межах певних підприємств, які дають можливість зосередитися на притаманних саме для них факторах ризику та умовах настання загроз.

Мета статті. Узагальнення підходів до оцінки ЕБП, визначення їх переваг і недоліків та вивчення факторів впливу на ЕБП хлібопекарської промисловості за допомогою кореляційного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення ЕБП – безперервний та системний процес, який торкається всіх складових діяльності підприємства. Сучасні методики оцінки ЕБП включають безліч показників, які відображають ефективність діяльності підприємства, що значно ускладнює завдання діагностування стану ЕБП. Існуючи методичні підходи можна умовно розділити на такі групи:

– базуються на інтегральному визначенні стану ЕБП на основі експертних оцінок, порівнянні отриманих результатів з еталонними значеннями індикаторів [1; 2];

– засновані на оцінці ЕБП за її складовими, з подальшим зведенням в єдину специфічну методику [3].

Перевагами методик першої групи можна назвати: можливість оцінки поточного стану ЕБП, та стану, до якого необхідно прагнути (еталонні показники).

До недоліків таких методик слід віднести: суб'єктивність оцінок та їх залежність від кваліфікації експертів; проблемність визначення еталонних показників у зв'язку із специфікою різних видів економічної діяльності.

Друга група методичних підходів торкається незначної кількості оціночних показників, що, з одного боку, робить такі методики простими у використанні, а з іншого – нівелює вплив неврахованих у методиках показників, а отже, і факторів, індикаторами яких вони є.

Простота у використанні методичних підходів до оцінки ЕБП є одним з головних критеріїв при виборі. Основне завдання полягає у визначенні ключових критеріїв такої оцінки. На нашу думку, найбільш прийнятні критерії запропонували В.С. Гусєв та В.І. Дьомін [4, с. 209], які серед найбільш пріоритетних індикаторів виділяють показники рентабельності активів, власного капіталу та реалізації продукції. Обрані показники рентабельності розкривають картину впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на ЕБП, оскільки:

– показник рентабельності сукупних активів, який розраховується як співвідношення чистого прибутку до середньорічної вартості активів підприємства, характеризує рівень прибутковості одиниці майна підприємства;

– показник рентабельності власного капіталу (фінансова рентабельність), характеризує рівень прибутковості власних інвестиційних коштів, розраховується шляхом ділення показника чистого прибутку на суму власного капіталу;

– показник рентабельності продажів, вказує на конкурентоспроможність продукції підприємства та містить у собі результати ефективності операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства. Формула розрахунку

представляє собою відношення чистого прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів (робіт, послуг).

Для отримання інтегральної оцінки ЕБП можна скористатися методом еталонного підприємства, замінивши в ньому значення по підприємству, що отримує найкращі показники по різним напрямкам діяльності на максимальне значення певного показника по досліджуваному підприємству за розглянутий період. Вважаємо, що такий спосіб визначення еталонного показника дозволить виключити невідповідності його вибору пов'язані, наприклад, з різними розмірами підприємств, різницею у фінансових можливостях та інше.

Розрахункова формула інтегрального показника з урахуванням внесених корегувань має наступний вигляд [5, с. 14]:

$$I_{\text{ЕБП}} = \sqrt{\sum (1 - \frac{K_i^{\phi}}{K_i^{\text{max}}})^2}, \quad (1)$$

де K_i^{ϕ} – фактичний рівень i -го показника у певному періоді (декада, місяць, квартал, рік);

K_i^{max} – еталонне значення i -го показника (максимально ефективне значення) за попередні періоди (декада, місяць, квартал, рік);

i – кількість оціночних показників;

j – кількість показників, що беруть участь у оцінці.

Найменший рівень інтегрального показника ЕБП буде свідчити про найбільш прийнятний рівень ЕБП, оскільки в такому випадку фактичні значення показників найбільш наближені до еталону. І навпаки, якщо рівень інтегрального показника ЕБП найбільший, це свідчить про наявність проблем в системі ЕБП.

Визначимо рівень ЕБП на прикладі ПАТ «Одеський коровай». Розрахунок показників рентабельності представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Розрахунок показників рентабельності ПАТ «Одеський коровай»

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Еталон
1. Рентабельність активів	-0,11	0,02	0,00	-0,17	0,01	-0,06	0,00	0,02
2. Рентабельність власних активів	-0,32	0,04	0,01	-1,09	0,10	-0,82	-2,00	0,10
3. Рентабельність продажів продукції	-0,10	0,01	0,00	-0,18	0,01	-0,04	-0,11	0,01

Джерело: розраховано за даними офіційного сайту Державної установи «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України»

Таблиця 2

Вхідні дані для обчислення впливу абсолютних показників діяльності ПАТ «Одеський коровай» на рівень його ЕБ

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ІЕБП	12,12	0,58	1,39	22,05	0,63	10,92	22,78
Необоротні активи, тис. грн.	61771	86008	92939	168701	207252	171396	148994
Оборотні активи, тис. грн.	144515	148946	173416	164795,5	110683	76841	91922
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	4814	5381,5	7850,5	10845,5	12267	11571	19458
Собівартість продукції, тис. грн.	161564	175935	200845	281223	286595	297924	292732
Основні засоби, тис. грн.	58910,5	78675	75258,5	69453,5	58376,5	50758	42176
Чисельність робітників, осіб	1286	1261	1191	1211	1227	937	1007

Джерело: розраховано за даними офіційного сайту Державної установи «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України»

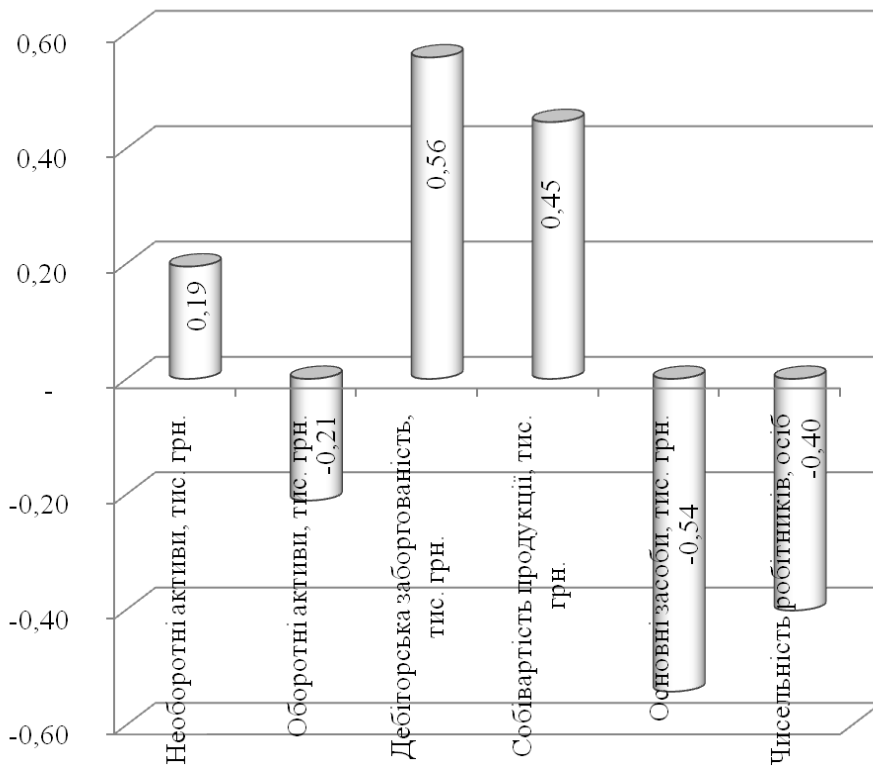

Рис. 1. Значення коефіцієнтів кореляції для встановлення щільності зв'язку між ІЕБП та обраними факторами для ПАТ «Одеський коровай»

Наступним кроком стане визначення рівня інтегрального показника в динаміці по роках (табл. 2) та виділення основних показників діяльності підприємства (в абсолютному виразі) задля встановлення рівня їх впливу на ЕБ ПАТ «Одеський коровай». Серед пріоритетних складових діяльності хлібозаводу слід виділити персонал підприємства, технічну складову, необоротні та оборотні активи, дебіторську заборгованість та собівартість продукції.

Персонал підприємства відіграє вирішальну роль серед внутрішніх факторів. Саме від нього залежить ефективність розподілу всіх видів ресурсів, та саме він формує головні засади розвитку підприємств незалежно від їх галузевої належності. Фінансовий фактор напряму залежить від технологічних особливостей хлібопекарського виробництва, а саме короткотривалий термін реалізації основної маси продукції, її багатотоннажність та велика номенклатура вимагають постійного поповнення обігових коштів у відповідному достатньому обсязі. Основною проблемою своєчасного поповнення обігових коштів є розрахунки з дебіторами. Техніко-технологічна складову внутрішнього середовища хлібопекарських підприємств характеризується значною кількістю морально та фізично застарілого обладнання, яке до того ж має високий ступень енерго- та матеріалоемності. У зв'язку з постійним зростанням цін на основні складові собівартості хлібобулочних виробів урахування цих змін на ЕБП також

є надзвичайно важливим (табл. 2).

В якості критерію визначення щільності зв'язку між інтегральним показником ЕБП та абсолютними показниками діяльності ПАТ «Одеський коровай» використаємо показник кореляції. Чим ближче значення показника кореляції до 1, тим більш щільніший зв'язок між фактором та функцією. Додатне значення показника кореляції вказує на прямий зв'язок, а від'ємне – характеризує зворотній. Для обчислення показників кореляції було використано Пакет аналізу Microsoft Excel «Данные – Анализ данных – Корреляция». В якості вхідного інтервалу були використані дані табл. 2. Отримані результати кореляційного аналізу показані на рис. 1.

Таким чином, зростанню інтегрального показника ЕБП, а отже, погіршенню стану ЕБ, для ПАТ «Одеський коровай» сприяють зростання дебіторської заборгованості, собівартості продукції та необоротних активів.

Висновки. Проведення оцінки рівня ЕБП повинно проводитися в динаміці для можливості співставлення поточного стану безпеки підприємства з максимально можливим ефективним станом. Такий аналіз дозволить власникам бізнесу швидко реагувати на можливі загрози з боку зовнішнього та внутрішнього середовищ та вживати засоби для їх запобігання або подолання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Козаченко Г.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: [монография] / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарев, А.Н. Ляшенко. – К.: Либра, 2003. – 280 с.
2. Економіка підприємства: [підручник] / За ред. С.Ф. Покропівного. – К.: КНЕУ. 2001. – 528 с.
3. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). – С. 12–19.
4. Гусев В.С. и др. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов: [учебник] / В.С. Гусев. – СПб.: ИД «Очарованный странник», 2001. – 256 с.
5. Костенко Т.Д., Герасимова А.А., Рижиков В.С. та ін. Економічна діагностика. Практикум / [Т.Д. Костенко, А.А. Герасимова, В.С. Рижиков та ін.]. – Центр учбової літератури, 2007. – 186 с.